

Jasna Vombek

Andrej Morović: *In si tu.*

Ljubljana: Študentska založba (Knjižna zbirka Beletrina), 2010.

Romanopisec, kratkozgodbar, cineast, reportažni novinar, aktivist, fotograf, popotnik in najbrž še kaj Andrej Morović se s knjigo *In si tu* pogreza še globlje v saharško puščavo, kot je to počel pred dvema letoma v popotniških *Okoliščinah*. Avtor zbirk kratkih zgodb *Prosti tek*, *Padalci*, *Potapljači*, popotpisno-angažirane proze *Tisoč in ena moč* in romanov *Bomba la petrolija*, *Tekavec*, *Vladarka*, *Seks, ljubezen in to* ter *Progres* znova potuje po Zahodni Sahari s tovornjakom. Slednji tokrat, se mi zdi, ni več štiri desetletja star land lover, ljubkovalno Bajrami, eden glavnih stranskih likov v *Okoliščinah*. Potem ko si je po uvodni ameriški zgodbi in postaji na Jadranu v kleti gospoda Batagelja iz Vrtovina pri Ajdovščini pocrtljaj notranje organe, se je odpravil na pot, kot že večkrat poprej, z namenom “zapuščanja plastične embalaže, ki nas obdaja”. Razlogov brezkončnega potovanja po prostranih, svobodo in grozo zbujujočih sipinah, ne razmišljajoč, ali mu bo morda najdeni vodnjak odmaknil vse bolj približujočo se misel na smrt, je najbrž več, najsi bodo še tako neulovljivi, neubedljivi ali bizarni. Privlačnost eksotičnega, skrivnostnega, temačnega, ki se v peščenem oceanu razliva v nerazpoznavne razsežnosti, je neubranljiva, a za njo vselej obstajajo tudi drugi, intimnejši vzvodi. Ki so lahko jasno zaznavni ali tudi ne.

Smisel – če se med branjem in ob koncu knjige bralec še sprašuje po smislu tovrstnega potovanja in če je ta v svoji jasni obliki sploh obstajal tudi za avtorja – se je najbrž izgubil nekje med potjo samo, podobno kot se je prvotna bralčeva naravnost med njegovo bralsko potjo preklonila na druge tirnice. Ne opirajoč se na rahlo prežvečeno, a še zmeraj delujočo in resnici na ljubo tudi v tem primeru aktualno sintagmo o pomembnosti poti in ne njenega konca, je avtor ves čas potovanja – in pripovedovanja – še kako tu. Sam s seboj, s svojo vse težjo psihološko prtljago, ki je v neskončni peščeni pokrajini ne le nima kam skriti, ampak jo posamezni detajli nepredvidljivih zunanjih dogodkov tu in tam nujno oživijo.

Avtorjeve miselne in čustvene obsesije občasno prekine – ali podžge – bolj ali manj naključno srečanje s sorodno popotniško dušo, ki v puščavi išče bodisi smisel bodisi možnost preživetja (in se pri tem bolj in bolj zaveda, da je, globlje ko rine vanjo, to vse bolj eno in isto). Četudi avtor podobno kot v svojih prejšnjih delih še vedno “žejno vpija impresije, obraze, geste ljudi, ki jih ne bo nikoli spoznal, slike, vonje, zvoke”, kot je zapisal v *Tisoč in eni moči*, se takšna srečanja v *In si tu* vse bolj kažejo kot predah v gosti in neprizanesljivi samorefleksiji. In naznanjajo, da bi bila žeja v labirintnih sipinah enako grozeča tudi brez njih.

Metafora labirinta ob branju Morovičevih puščavskih vijug ni naključna. Na subtilen in skoraj že perverzen način namreč ponazarja – kako paradoksalno – stanje sodobnega (zahodnega) sveta. Avtorjeva pisava bralca opominja, da po izginotju edine in vrhovne Resnice obstoj subjektivnih resnic, od katerih je vsaka prava in vsaka napačna, ne zadošča več. In da človek v svetu, ki je izgubil smisel in v katerem je prisiljen, da ga sam osmišlja, še bolj trmasto išče pomene in kontekst smisla. Ne zato, ker bi mu bilo vseč mazohistično zaletavanje z glavo v zid, ampak zato, ker se do česa bolj oprijemljivega za zdaj še ni dokopal. Zato še vedno tava v svetu brezkončne interpretabilnosti lastnega bivanja, iskanja bolj ali manj smiselnih povezav v njem, in se pri tem svojega blodnega početja jasno zaveda. Zdi se, da mu niti drža Ecovega Viljema iz Baskervilla (“Meni je največja radost, če lahko razpletam lepo in zamotano štreto. In morda je zato tako, ker mi je v trenutku, ko kot filozof dvomim, da obstaja kak red stvari na svetu, v tolažbo, da lahko odkrijem, če že ne reda, pa vsaj vrsto povezav v majhnih delcih zadev tega sveta.”) ne zadošča več. Ali pač? In če samostanska knjižnica v *Imenu rože* metaforično ponazarja maniristični labirint z mnogo vhodi in izhodi ter z eno samo pravo potjo, tega za Morovičevo labirintno strukturo romana *In si tu* ni več mogoče trditi. Bolj ko se namreč bralec pogreza vanjo, bolj se mu dozdeva, da v njem ni več tiste ene, skrite, a vendarle obstoječe poti, ki bi osmišljala. Namesto nje obstaja množica med seboj prepletajočih se poti, ki slikajo podobo sodobnega sveta brez negibnega središča in vseobsegajoče Resnice. V metafori labirinta gre za mrežo-rizom, ki se še vedno kaže kot (edini) temeljni civilizacijski model sodobne dobe. Rizomatski labirint kot brezsrediščna struktura, brez obrobja ali izhoda, iz katerega ni mogoče pobegniti in katerega “središče” se pokaže v trenutku, ko ujetega v njem čaka smrt. To krizno razsrediščenost subjektivističnega smisla je nazorno opisal Niko Grafenauer, ko je označil labirint kot “ontološko matrico”, ki vsebuje “večno smiselno nedopolnjenost bitja (...) in ne omogoča subjektivistične identitete smisla in resnice biti. Človeku ne ponuja nikakršnega trdnega temelja, marveč ga, prav

nasprotno, zvaljja v nerazvidnost, negotovost, neznano. V njem ni nobene Ariadnine niti, eksistenca visi v smiselno nezapolnjeno brezdanjost. (...) Središče labirinta je tam, kjer ga (človeka, op. J. V.) čaka smrt.” In Morovičeva pot po puščavi je eksemplaričen primer poti, ki je “grobnica in iniciacijski prostor, v katerem je človek izroččen erotično-tanatalnemu doživljanju smrti in temeljne resnice bivanja, ki je nič, hkrati pa se bori za življenje s smiselnimi cilji, iz katerih je v resnici sestavljen njegov blodnjak. Temeljno eksistencialno stanje v tem infernalnem dogajanju je torej boj za življenje, hkrati s tem pa seveda tudi smrtna tesnoba in groza.” In slednja v romanu počasi gomazi do svojega vrhunca, od koder bi se po opisani strukturi morala končati v samorealizaciji. A ker je *In si tu* še zmeraj prej potopis kot “lepa literatura”, ki bi sledila zunanji ideji, in ker je Morović raje kot romantični misli zavezan življenju, je s svojim *salto mortale* oznanil, da obstaja še druga možnost.

Rastoča eksistencialna tesnoba se kaže tudi v značilni morovičevski nagrbčenosti besed, divjem plahutanju podob in misli (ki jo kazijo neredki in resnici na ljubo preživeli hrvatizmi), rastoči (samo)destruktivnosti in vse bolj razkrivajočem se (ponovnem) spoznanju, da se lastna senca neusmiljeno zarisuje tudi na vročem puščavskem pesku. Četudi se zdi, da mehka rjavkasta – in v različnih delih dneva očarljivo barvno spreminjajoča se – podlaga v primerjavi s prejšnjimi avtorjevimi deli deloma vpija tisto gosto, razbohoteno in divjo pisavo, in četudi je bila ena izmed avtorjevih želja pri pisanju te knjige, kot je povedal, “zapustiti ječo lastnega sloga”, tej ječi le ni popolnoma ubežal. Kot ob koncu potovanja – in koncu knjige – kljub vnovič neprizanesljivemu avtoportretu na ozadju privida lastnega minevanja ni ubežal sebi.

Naslov dela razen poudarjenega tukaj in zdaj evocira v latinski različici zahodnemu svetu povsem nesprejemljivo, obsojajoče, že kar samomorilsko početje, ki pa je še kako lastno smiselno nezapolnjeni brezdanjosti bivanja v puščavi. *In situ* kot v brezdeltu, v počivanju, venenju, prhnenju, hiranju. Tam, kjer se čas ustavi, da se lahko pokaže razpoka, ki razločuje resničnost od videza in kliče po oni, vselej iskani “višji resničnosti”. Tisti, ki nam je, kot je v enem od svojih esejev zapisal Tomo Virk, dana zgolj v svoji pesniški podobi, zaradi česar žeje razuma ne more potešiti in odgovora na vprašanje, ali je to tista prava, končna resničnost, ne more dati. Ker je tudi “višja resničnost (morda res) samo privid, sanje, toda prav te sanje nam pomagajo, da prenesemo vse trpljenje in (to) nepremostljivo razpoko sveta.” Zato se tudi potovanja, literarna ali geografska, nikoli ne končajo. Ne glede na to, ali se slednja dogajajo v obliki upornišva družbenih marginalcev, živega ščita v Sadamovem Iraku tik pred napadom nanj, ali v brezkončni puščavski osami.